

S Z E M L E

IN MEMORIAM TOIVO VILHO LEHTISALO

1887–1962

Ha a szamojéd nyelvek kutatásának történetét nevekbe kellene sűríteni, akkor a legnagyobbak — Castrén, Kai Donner és Prokofjev — neve mellé negyedikül Lehtisaloé kíváncszna. Noha a szamojéd nyelvek vizsgálatában sok más tudós is közreműködött, az ő négyük munkássága nélkül, vagy akár bármelyikük tevékenysége híján ma jóval kevesebbet tudnánk, alapvető dolgokat nem tudnánk a szamojéd nyelvekről.

Castrén, Donner és Prokofjev a nyelvtudomány történetének alakjai már régóta, most pedig Lehtisalo személye is emlékké halványodva csatlakozik hozzájuk. Tisztes kort — 75 évet — ért meg, s ezzel végre megtörte annak a már csaknem végzettszerű balsorsnak az érvényét, mely a szamojéd nyelvek kutatóira egy évszázadon keresztül nehezedett fiatalon ragadva el őket az élők sorából. A finn Castrén és Kai Donner, a szovjet Prokofjev, Verbov és Pirerka, a magyar Pápai Károly, Halász Ignác és Györke József pályáját idézzük föl: valamenyiét derékban roppantotta ketté a korai halál — már-már a fáraó-sírokat kutató régészek katasztrófáihoz hasonló rendszerességgel.

Lehtisalo számára az élet eléggé adakozó volt az évek számában, persze az ő 75 éve korántsem egyenlíthette ki a kartársainak megélni nem engedett sok évtized tudományos terhét-tartozását. De ez az aránylag hosszú élet lehetővé tette neki azt, ami keveseknek sikerült, hogy ti. sajtó alá rendezhette gyűjtéseit, és még is érhette azok megjelenését.

A legmaradandóbb érdemeket gyűjtőtevékenységével szerezte. Egyik utolsó tagja volt a „nagy gyűjtőnemzedéknek”, amely a századforduló előtt és századunk első két évtizedében nagy elhivatottsággal, önfeláldozó munkával gyűjtötte össze rokon népeink hagyomány-világának nyelvi emlékeit, s ezzel évtizedekre megfelelő bázist teremtett a nyelvhasznító tevékenységhez. Lehtisalo életének is nagy eseménye az a két kutatóút, mely a szamojédok közé vezette. 1911–1912. és 1914. évi terepkutatásain bejárta a nyenyeczek európai és szibériai lakóhelyeit. Az ekkor gyűjtött gazdag nyelvi és néprajzi anyag megújította, felfrissítette a tudományos kutatást. Ez az egészséges folyamat persze fokozatosan ment végbe, hiszen több évtizedbe telt, míg Lehtisalo gyűjtőútjainak valamennyi eredménye nyomtatásban megjelent.

Ezek közül a jelen és a jövő számára kétségtelenül nyenyec nagyszótára és szövegkiadásai a legbecsesebbek. A *Juraksamojedisches Wörterbuch* (Lexica Societatis Fenno-Ugricae 13, 1956) ma egyik legfontosabb kézikönyve a szamojéd nyelvésznek, de ezek közé tartozik a *Juraksamojedische Volksdichtung*

(MSFOu 90, 1947) testes kötete, valamint újabb nyenyec szövegeket és 1957-ben Leningrádban gyűjtött szelkup szó-, szöveg- és nyelvtani feljegyzéseit is tartalmazó *Samojedische Sprachmaterialien* (MSFOu 122, 1960) c. munkája. Anyagpublikáló programjában azonban nem csupán saját szövegeinek, szótárának kiadása szerepelt, hanem Castrén szamojéd feljegyzéseinek újraközlése is. Erre azért volt szükség, mert Anton Schiefner, Castrén hagyatékának sajtó alá rendezője, a finn kutató eredeti feljegyzéseinek sok önkényes változtatást tett. A tudományos hitel lebegett tehát Lehtisalo szeme előtt, amikor az eredeti kéziratok alapján sajtó alá rendezte és kiadta Castrén nyenyec és szelkup szövegeit (*Samojedische Volksdichtung*. Gesammelt von M. A. Castrén. Herausgegeben von T. Lehtisalo: MSFOu 83, 1940), később pedig Castrén szelkup és erdei nyenyec nyelvtani feljegyzéseit, szójegyzékeit és példamondatait (az MSFOu már említett 122. kötetében).

Gyűjtőmunkájának értékelésekor a szakértőnek azonnal feltűnik, hogy Lehtisalo szótárának és szövegkiadásainak hangjelölése eltér korai munkáinak, főleg disszertációjának hangjelölésétől. Ennek oka abban keresendő, hogy 1928 nyarán egy nyenyec diák, M. I. Jaadnje közreműködésével a helsinki egyetem fonetikai laboratóriumában tanulmányozta a nyenyec hangok képzésmódját, s így szerzett tapasztalatait későbbi munkáiban érvényesítette. Ez gyakorlatilag azzal járt, hogy fonetikai jelölésmódja pontosabbá, de egyben bonyolultabbá vált. Lehtisalo arra törekedett, hogy a nyenyec hangsajátosságokat minél árnyaltabban jelölje. Írásmódja ennek következtében távol áll a fonematikus írástól, a fonémák és variánsaik a hangok sokaságában összekeverednek, és csak a nyelvvel való alaposabb ismerkedés után kezdenek elkülönülni a nyenyec hangrendszer vizsgálója előtt. A naturalista hangjelölési módszert Lehtisalo örökölt kapta elődeitől, de tudatosan és igen jó fonetikai érzék birtokában használta. Az élete végén tért hódító fonematikus írással elvileg nem értett egyet, az ilyen jelölésmódot hamisításnak tartotta. E kérdésben ugyan az idő eljárt felette, aprólékos pontossággal feljegyzett adatai nélkül a nyenyec nyelvjárások fonológiai rendszeréről mégis alighanem sokkal kevesebbet tudnánk.

Szövegkiadásainak jelentőségét akkor értjük meg igazán, ha tudjuk, hogy Lehtisalo első szövegkötetének megjelenéséig Castrén 1855-ben megjelent rövid szövegmutatványaira voltunk utalva (ezeknek hiteles szövege is csak 1940 óta, Lehtisalo jóvoltából áll rendelkezésünkre).¹

Lehtisalo szövegei nyelvjárási szempontból sajnos nem eléggé változatosak. Főleg az erdei nyelvjárásokból kívánnánk több szöveganyagot, Lehtisalo azonban ezen a nyelvjárásterületen túlnyomórészt szótári gyűjtéssel foglalkozott. Műfaji szempontból viszont annál érdekesebbek e szövegek: mitikus mondák, kozmogonikus elbeszélések, hősének, epikus panaszdalok, életképek, lírai dalok, sámánének, imák, mesék, találós kérdések és a mindennapi életből ellesett beszélgetések, ill. a szamojédok életéről szóló, hétköznapi szövegek egyaránt megtalálhatók benne. Mindössze azt sajnálhatjuk, hogy a népköltészeti alkotások dallamai följegyzetlenül maradtak, holott a dallamnak a szamojéd népköltészetben igen nagy a fontossága.

A végtelen hómezőkön a nyáj nyomában vándorló rénpásztorok meg a tajgalakó vadászok és halászok érzelem- és hiedelem-világát tükrözik ezek az

¹ E helyütt nem számolunk a Szovjetunióban a 30-as évek óta kiadott nyenyec kiadványokkal, mert ezek hosszú időn át hozzáférhetetlenek voltak a kutatás számára, sőt részben ma is azok.

alkotások, melyekből egy eddig jobbra ismeretlen világ tárul fel a népköltészet és a nyelv kutatója előtt. Ez a különös szubarktikus élet elevenedik meg a nyenyec szókinszben is, melynek gazdagságát Lehtisalo szótárából ismerjük csak meg igazán. A szógyűjtésének nyelvjárási megoszoltsága jóval egyenletesebb, mint szövegeié: megbízható, részletes és bőséges — ha nem is teljes — tájékoztatást ad a nyenyec nyelvjárások szókészletéről. A szavak használatát megvilágító példamondatok, a töveket, ragos és képzett alakokat feltüntető adatok is nagy értékei e szótárnak, mely szerkesztési következetlenségei és kissé nehézkes kezelése ellenére a szamojéd nyelvtudománynak talán legjelentősebb és leggazdagabb forrása.

Szótára, három szövegpublikációja már önmagában teljes életművet alkot, Lehtisalo tudományos portréjának felvázolásához még sem elegendő. A gyűjtő egyénisége ui. szerencsésen párosult benne az anyagot feldolgozó kutatóéval.

A hangtörténet iránti vonzalma szinte egész életén át végigkíséri. Doktori értekezésében (*Über den Vokalismus der ersten Silbe im Juraksamojedischen*: MSFOu 56, 1927) nagy feladatra vállalkozott. Nemcsak a nyenyec, hanem valamennyi szamojéd nyelv első szótagi magánhangzóinak rekonstruálását tűzte ki maga elé. Az újgrammatikus hagyományok, közelebbről a Setälä-iskola bélyegét magán viselő munka nem annyira maradandó hangtörténeti megállapításaival tűnt ki, hanem inkább azzal, hogy saját gyűjtéseiből új nyelvi anyagot ömlesztett a tudomány vérkeringésébe. Nagy értéke e műnek az is, hogy hangmegfelelési példasorozatai jól használható útmutatást adtak az etimológia és a hangtörténet művelőinek. Ugyanez mondható el 1933-ban megjelent *Zur Geschichte des Vokalismus der ersten Silbe im Uralischen vom qualitativen Standpunkt aus* (FUF 21) című munkájáról is. Azóta a finnugor magánhangzók történetének irodalma nagy mértékben gyarapodott, ismereteink előrehaladtak, de a vokalizmus kutatása a finnugor nyelvekben még manapság is bonyolult problémák elé állítja a kutatót. Éppen ezért nagy elismeréssel kell emlitenünk Lehtisalo kutatói bátorságát és kezdeményező készségét, hogy jóformán előzmények nélkül nyúlt e fontos kérdésekhez. Hangtörténeti munkái arra az elvi állásfoglalásra épültek, hogy az uráli alapnyelvben, ill. az ősszamojédban a magánhangzók fokváltakozásával kell számolni. Setälät követi tehát ebben a vonatkozásban is. A magánhangzók váltakozások meg általában a fokváltakozás kialakulásának magyarázatában azonban elhagyta mesterét, és önálló utakra lépett. *Über die Entstehung des Stufenwechsels* (ÖEST 30, 1938) c. tanulmányában a fokváltakozást a szótagok intenzitásának egyensúlyi változásaival, ill. a második zárt szótag miatt az első szótagban fellépő mechanikus hanggyengüléssel magyarázza.

Az uráli *š szamojéd fejleményeiről keletkezett vitában (FUF 20, 1929) ugyan nem az ő javára billent a mérleg nyelve, mégis sok kisebb-nagyobb hangtörténeti megfigyelés fűződik nevéhez. Ezek nagy része — az uráli *lk szamojéd megfeleléséről szóló cikk kivételével (Vir 1959) — a Virittájában, a FUF-ban, a Mémoires-ban, az NyK-ban s egybeült közölt szamojéd, ill. uráli etimológiában elszórva látott napvilágot. Szómagyarázatai általában szűkszavúak, csak a lényegre térnek ki, de frappánsak, ötletekben bővelkedők s az általa kutatott nyelvekkel való meghitt kapcsolatát bizonyítják. Ezek a rövid etimológiai cikkek gyakran fontos művelődéstörténeti vagy nyelvlélektani mozzanatokra is fényt vetnek (ilyenek pl. a szamojéd–iráni, szamojéd–tunguz

kapcsolatokat fejtegető meg a visszaható névmások, kultúrszavak, számnevek eredetét kutató cikkei).

Lehtisalo etimológiai munkásságát nem meríti ki az a kb. 100 szómagyarázat, mely nyomtatásban őrzi nevét. Köztudomású volt róla, hogy az uráli nyelvcsalád kereteit áttörve hosszú időn át kitartóan tanulmányozta Ázsia, Afrika, Amerika, Océánia legkülönbözőbb nyelveit és népeit. Megpróbálkozott a világ nyelvei közötti titokzatos, ősi kapcsolatok összebonyolódott szálainak bogozgatásával. Másokkal ellentétben azonban tudományos felelősségérzete és a saját munkáival szemben is alkalmazott szigorú kritikája elejét vette annak, hogy publikálja kísérletei eredményét. Talán inkább saját örömeire merült el e kutatásokban, s a nagy összefüggések iránti szeretete táplálhatta világméretű szóhasználati szenvedélye tüzét.

Szamojéd anyagközlései mellett témájánál fogva legismertebb nyelvészeti munkája az *Über die primären ururalischen Ableitungssuffixe* c. kötete (MSFOu 72, 1936), mely a finnugor nyelvészeknek egyik legtöbbet forgatott, ma is nélkülözhetetlen kézikönyve. A finnugor nyelvek szétszórta tárgyalat képzőinek egybeállítása maga nevezetes teljesítmény. Ezt a fáradságos munkát azonban még megtette azzal, hogy a finnugor képzők szamojéd megfeleléseit is részletesen tárgyalja saját gyűjtését kiaknázó bőséges példatárral. Ezzel művének még nagyobb értéket adott.

Nyelvészeti programjához tartozott még a szamojéd nyelvek összehasonlító szóragozástanának megírása. Ezt a tervét már nem tudta megvalósítani, noha a munka befejezésétől nem állhatott messze. Szép terv volt ez, mely valóban betetőzte volna nyelvtörténeti munkásságát, úgy érezzük azonban, hogy munkássága e mű nélkül is teljes, befejezett. Mindent, ami ezután került volna ki tolla alól, bőkezű ráadásként tekinthetünk volna.²

A szamojédok közötti útján nem pusztán a szó, az elhangzott beszéd érdekelte, hanem elsősorban az ember. Antropológus volt a szó tágabb értelmében. Minden érdekelte őt, ami az emberrel kapcsolatos: nyelv, folklór, hitvilág, szokások, az élet minden mozzanata és tárgya. Nem is meglepő, hogy munkássága a néprajz, a vallástörténet, a folklór művelésére is kiterjedt. Sőt irodalmi munkásságának első szakaszában még ilyen jellegű munkái vannak túlsúlyban. 1918-ban *Zur Jagd bei den Juraksamojeden* (JSFOu 30) c. tanulmányával jelentkezik a Szibériából néhány éve hazatért fiatal kutató, s ezt jó néhány mitológiai, folklorisztikai közlemény követi. Ír a nyenyeczek dalairól (KSVK 2, 1922), szent helyeikről és szellemeikről (uo. 3, 1923), halottaik kultuszáról (uo. 4, 1924), a sámán varázsló eszközeiről (uo. 9, 1929), a nyenyec epika néhány darabját pedig finn fordításban is bemutatja (uo. 7, 1927).

Míg e kisebb tanulmányaiban elsősorban a szamojédok közti tapasztalatairól számol be, addig a *Beobachtungen über die Jodler* (JSFOu 48, 1937) és *Der Tod und Wiedergeburt des künftigen Schamanen* (uo.) című értekezéseiben az összehasonlító etnológia széles látókörű művelőjeként mutatkozik be.

Etnológiai munkálkodásának két legnevezetesebb eredménye az *Entwurf einer Mythologie der Jurak-Samojeden* (MSFOu 52, 1924) és a *Beiträge zur Kenntnis der Renntierzucht bei den Juraksamojeden* (Institutet for sammen-

² Am életében elvégzett munkái között is akad olyan, melyet ráadásnak érezhetünk. Ilyenek a szülőföldjének, Pyötyä-nek nyelvjárására vonatkozó közleményei, főleg 31 000 cédlát tartalmazó szógyűjtése.

lignende kulturforskning, Serie B : Skrifter 16, Oslo 1932). Mindkettő sokat idézett mű. Az első a nyenyecék hitvilágának mindmáig legmodernebb összefoglalása, a másik pedig a réntenyésztésről ad példaszerű leírást: a rén biológiájáról, a vadren vadászatáról, a rén feldolgozásáról, befogásáról, a szántípusokról, a réntartás szezonmunkáiról, és mindezen munkáknak, ismereteknek jól rendszerezett, a teljesség benyomását keltő terminológiáját is felsorolja.

Megszoktuk, hogy finn nyelvtudós kartársaink egy része nemcsak kutatója, hanem gyakran művésze is anyanyelvének. Ebből a sorból Lehtisalo sem marad ki. Nemcsak azért, mert érettségije után egy ideig újságírói pályán dolgozott, hanem főleg azért, mert élete végén megjelent visszaemlékezései (*Tundralta ja taigasta*, 1959) mint jó tollú írók mutatják be, aki szubjektív élményeit az évtizedek távolából felidézve sajátos, kissé fanyar humorral adja elő. Ez az élvezetes olvasmány, mely a szamojédok közötti élményeit tartalmazza, némétől is megjelent szótára előszavaként.

Lehtisalo bibliográfiája öt kisformátumú lapra kifer, és 53 tételt tartalmaz (l. FUF 34 : 166–70). Vétenénk mégis az igazság ellen, ha azt állítanánk, hogy Lehtisalo munkássága nem volt nagy. Csakhogy ő a tudósoknak nem a cikkíró fajtájához tartozott, hanem általában nagy művek alkotására törekedett. 53 munkája közül 10 önálló könyv, némelyik 600 lap terjedelmű, s a többi is — etimológiai kivételével — jobbra hosszabb tanulmány. Feltűnő, hogy a recenzió műfaját nem szerette. Életében egyetlen bírálatot írt (FUF 3, Anz) — mégpedig az ezzel járó hálátlan szerepet vállalva elég határozott hangon — s ezt is bizonyára a számára legkedvesebb nyelv, a nyenyec érdekében.

Lehtisalt sokan magányos, sőt különös embernek ismerték. Hátrahagyott életrajzi feljegyzéseiben ő szintén magányra hajlamos, passzívan szemlélődő, flegmatikus egyéniségnek rajzolta meg magát. Mégis úgy érzem, hogy mindez az élet során rakódott rá alaptermészetére, amelyet nem lehetne oly egyértelműen és egyszerűen magányra termettnék jellemezni. Nem ilyen ember benyomását keltik a szibériai útjáról írt visszaemlékezései, melyekben szinte életvidám, a nélkülözéseket is kellő humorral felfogó ifjúként jelenik meg előttünk. E sorok írója külföldi útjain több ízben találkozott vele. Lehtisalo ezeken a találkozásokon a leningrádi Astoria szállóban éppúgy, mint a helsinki Kämp „kruzsok”-összejövetelein, könyved, vidám társalkodónak, derűs, néha pikáns történetekkel adomázgató, kedélyes és fiatalos, kedves öreg barátnak mutatkozott. Mindazonáltal gyakran valami meghatározhatatlan rezignáltság érződött szavai, mozdulatai mögött, s szokásos történeteinek és a szakmai beszélgetéseken túl személyes vagy családi dolgokban nem volt éppen közlékeny.

A magányézés, passzivitás oka bizonyára elsősorban életkörülményeiben kereshető. A szamojédok közül hazatérve nem kapcsolódhatott be azonnal a tudományos életbe. Vidéken telepedett le, s noha 1920-tól kezdve a Finnugor Társaság ösztöndíjasa, 1932-től pedig a helsinki egyetem magántanára, gyakorlatilag mégis a tudományos élet központjától elzártan él. 1948-ban a fővárosba költözik, de izoláltsága itt sem szűnik meg végleg. A falusi élet csendjéhez, a dolgozószoba nyugalomához hozzászokva már mint öregedő ember nem tudott és nem akart változtatni életén. Úgy élt a fővárosban is, mintha vidéken lenne. Ritkán lehetett őt látni. Rendszerint a Finnugor Társaság felolvasó ülésein tűnt fel hosszú, szikár, kissé hajlott alakja, kezét jellegzetes mozdulattal zsebében tartva. Babérokra bizonyára sohasem vágyott, de azért valószínűleg nem esett neki jól, hogy pályáján a tudósnek kijáró elismerés jeleit nélkülöznie

kellett. Önálló katedrához soha nem jutott, s a professzori címet hivatalosan csak 67 éves korában kapta meg — honoris causa.

Nyelvünket ismerte, a magyarokat szerette, kedves emlékek fűzték Budapesthez. Ezekről ugyanolyan szívesen mesélt, mint szibériai kalandjairól vagy kedves hegedűiről. Nemcsak a zenét szerette, hanem a sportot is: fiatal korában sikeres rövidtávfutó volt. Talán ezért is jól látta, hogy a tudós célba jutása nem olyan könnyű, mint a sportolóé. S azzal is tisztában volt, hogy a végső céltól, a szamojéd nyelvek teljes megismerésétől még távol vagyunk. 1956-ban ezt írta: „Wir haben gehört, dass man in Ungarn eine Forschungsreise zu den Samojeden geplant hat. Diese Reise empfehlen wir ganz besonders auch aus dem Grunde, weil die Sammelreisen unserer Forscher vor dem Ersten Weltkriege durch den Zwang der Umstände unterbrochen wurden. Viel Material harrt dort der Aufzeichnung.” (FUF 32, Anz: 106).

A nyenyeczek nem közönséges halottaikról, holt sámánjaikról kis fafigurát, *nyterma*-t készítenek emlékezetének megőrzése végett. Hitük szerint a *nyterma* később segítő szellemé, *tüd'epco*-vá válik. Lehtisalo a mitológiával ellentétes sorrendben már életében *tüd'epco*-vá lett művei által, melyek jobban fenntartják nevét, mint ez a halála utáni, nem is fába faragott, hanem ólombetűkbe öntött emlékezés-*nyterma*.³

HAJDÚ PÉTER

³ E helyen nem tárgyalhattuk Lehtisalo szibériai kutatóútjának történetét és sok egyéb életrajzi adatot sem. Az ezek iránt érdeklődők figyelmét ezért felhívjuk Lehtisalonak cikkünkben említett visszaemlékezéseire, valamint a róla írt, adatokban bővebb nekrológokra: A. J. Joki, FUF 34:148—165 és Vir 1962:449—451; N. Sebestyén Irén, NyK 65:194—195.

AZ 1962. ÉV FINNUGOR NYELVÉSZETI MUNKÁSSÁGA

Összeállították:

HAJDÚ PÉTER

és

MIKOLA TIBOR

A Néprajz és Nyelvtudomány múlt évi (V–VI.) füzetében kezdtük el „Újabb finnugor nyelvészeti kiadványok” című tájékoztató bibliográfiánk közlését. Ezt a munkát itt most azzal a különbséggel folytatjuk, hogy a finnugor vonatkozású folyóiratcikkeket külön bibliográfiai tételként a szerző neve alatt, a megfelelő nyelvcsoporthelyén vesszük fel bibliográfiánkba. Az önálló címek ilyen gyarapodása következtében referáló megjegyzésekkel jobbra csak az önállóan megjelent műveket láttuk el, meg azokat a cikkeket, melyeknek a címéből nem lehet tartalmára következtetni. A magyar, finn és észti nyelvi tanulmányok közül csak azokat vettük figyelembe, amelyeknek finnugor nyelvészeti szempontból is jelentőségük van. Az 1962. év termésén kívül pótlásokat is közlünk az 1961. évi bibliográfiához.

Rövidítések:

ALH	= Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae
ANyIOK	= A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei
BSLP	= Bulletin de la Société Linguistique de Paris
E	= Ethnographia
ESA	= Emakeele Seltsi Aastaraamat
FFC	= Folklore Fellows Communications
FUF	= Finnisch–ugrische Forschungen
JSFOu	= Journal de la Société Finno-Ougrienne
KK	= Keel ja Kirjandus
KSIE	= Kratkie Soobščenija Instituta Etnografii
KSVK	= Kalevalaseuran Vuosikirja
MNy	= Magyar Nyelv
MSFOu	= Mémoires de la Société Finno-Ougrienne
NNyt	= Néprajz és Nyelvtudomány
NyK	= Nyelvtudományi Közlemények
Nyr	= Magyar Nyelvőr
SE	= Sovetskaja Etnografija
Sj	= Sananjalka
SKS	= Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
SMAE	= Sbornik Muzeja Antropologii i Etnografii
TIE	= Trudy Instituta Etnografii
UAJb	= Ural-Altaische Jahrbücher
UZLGU	= Učenyje Zapiski Leningradskogo Gosudartsvennogo Universiteta
V	= Virittäjä
VJ	= Voprosy Jazykoznanija

1. Tudománytörténet, megemlékezések

- VÉRTES O. ANDRÁS: Czvittinger a finnugor nyelvrokonságról: NyK 64:223—224 l.
 LAKÓ, GYÖRGY: Százéves a Nyelvtudományi Közlemények: NyK 64:3—12 l.
 HAKULINEN, LAURI: Nyelvtudományi Közlemények satavuotias: V 1962:451—453 l.
 K. SAL ÉVA: A Nyelvtudományi Közlemények történetéből: NyK 64: 277—287 l.
 GABAIN ANNEMARIE VON: Zehn Jahre Ural-Altaische Jahrbücher: UAJb 34: 1—3 l.
 WEÖRES, GYULA: Ferdinánd Barna Kalevalan unkarintaja ja kansatieeten tutkija: KSVK 42: 145—154 l.
 MAJTINSKAJA, K. E.: E. Beke. [Beke Ödön] (K 75-letiju so dnja roždenija): Voprosy finno-ug. jazykozn. 265—269 l.
 DUBROVINA, Z. M.: Dmitrij Vladimirovič Bubrich kak issledovatel' finno-ugorskich jazykov: Finno-ugorskaja filologija (UZLGU 314) 5—18 l.
 LYTIN, V. I.—MAJTINSKAJA, K. E.: Dmitrij Vladimirovič Bubrich: Voprosy finno-ug. jazykozn. 5—8 l.
 HALTSONEN, SULO: Ein Brief von M. A. Castrén: MSFOu 125: 65—68 l.
 A levél Wilhelm Schottnak szól, s a német nyelvész „Über das altaische oder finnisch-tatarische Sprachengeschlecht” c. művére reflektál, s közelebbi terveiről ír.
 KUNZE, ERICH: Aus der Gründzeit der Fenno-Ugristik: MSFOu 125: 253—262. l.
 Castrénnak, Ahlqvistnak 1—1, Wiedemann-nak 2 ismeretlen levelét közli.
 LYTIN, V. I.: D. R. Fokoš-Fuks [Fokos-Fuks Dávid] (K 75-letiju so dnja roždenija): Voprosy finno-ug. jazykozn. 270—274 l.
 JOKI, AULIS J.: T. Lehtisalo 1887—1962: FUF 34: 148—165 l.
 J[OKI], A. J.: Toivo Lehtisalo + : V 1962: 449—451 l.
 SOLA, SILVA: Veröffentlichungen von T. Lehtisalo 1909—1962: FUF 34: 166—170 l.
 JULIUS MARK 1890—1959: FUF 34: 171—173 l.
 FEOKTISTOV, A. P.: O trudach Ch. Paasonena [Paasonen, Heikki] po mordovskim jazykam: Voprosy finno-ug. jazykozn. 275—281 l.
 ITKONEN, ERKKI: Paavo Ravilan täyttässä 60 vuotta: V 1962: 159—164 l.
 MAA PAINAA PARRELLEEN. Kustaa Vilkkunan kirjallista tuotantoa 1921—1961. Szerk.: V. Anttila, M.—L. Heikinmäki, T. Vuorela. Helsinki 1962, SKS. = 104 l.
 K. Vilkkuna munkásságát összefoglaló és ismertető bibliográfia születésének 60. évfordulója alkalmából.

2. Általános finnugor tárgyú művek

- COLLINDER, BJÖRN: Introduction till de uraliska språken: Stockholm 1962, Natur och Kultur, 220 l.
 A könyv Collinder ismert kézikönyveinek (Fenno-Ugric Vocabulary, Survey of the Uralic Languages, Comparative Grammar of the Uralic Languages) legfontosabb anyagát tartalmazza. A következő fő részekből áll: Bevezetés (áttekintés az uráli népekről és nyelvekről), Az uráli nyelvek szerkezete (hangsúly, szótövek, szóösszetételek stb.), Etimológiai hangtan, Etimológiai alaktan, Etimológiák (kb. szótárának tizedrésze), Bibliográfia.
 COMMENTATIONES FINNO-UGRICAE IN HONOREM PAAVO RAVILA. Helsinki 1962, SUS — 692 l., 1 műmell. [MSFOu 125].
 P. Ravila, a Finn Akadémia tagja 1962-ben töltötte be 60. életévét. Ennek tiszteletére jelent meg ez az emlékkönyv, mely az ünnepelt több, mint félszáz pályatársának, barátjának, tanítványának közreműködésével készült. A kötet végén Ravila 1929 és 1961 között megjelent műveinek bibliográfiáját találjuk.
 FINNO-UGORSKAJA FILOLOGIJA. Redaktor: Z. M. Dubrovina. Leningrad 1962, Izd. Leningradskogo Universiteta. 136 l., 1 műmell., 1 tábl. [Üčnye Zapiski LGU 314, Serija filologičeskich nauk vyp. 63].
 Különböző finnugor nyelvészeti — s a maguk helyén külön föltüntetett — cikkeken kívül két irodalmi tanulmányt is közöl: V. Kaukonenét a Kalevala összeállításáról és Adele Mantere-ét P. Haanpää egyik regényéről.
 FOKOS DÁVID: Uráli és altaji összehasonlító szintaktikai tanulmányok: NyK 64: 13—55 l.
 A szerző gazdag bizonyító anyag alapján tárgyalja a mellérendelő összetételeket, az alárendelő viszony kifejezésének és a határozói viszonyok jelölésének problémáit.
 FOKOS—FUCHS, D. R.: Rolle der Syntax in der Frage nach Sprachverwandtschaft. Wiesbaden 1962, Harrassowitz. — 138 l. [Ural-Altaische Bibliothek 11].

A munka első részében a nyelvrokonság bizonyítékait tárgyalja és közöttük azt a kérdést, hogy a mondattani egyezéseknek milyen bizonyító erejük van. Véleménye szerint egyéb bizonyítékok mellett szintaktikai egyezéseket is lehet bizonyos körülmények mellett a nyelvrokonság bizonyítékaként tekinteni. A második fejezetben sok évtizedes kutatásai eredményeként összegező áttekintést ad az uráli és altaji nyelvek közötti mondattani egyezésekről. A harmadik részben a korábbi kutatásokról ad áttekintést, a negyedikben pedig összegezi eredményeit és következtetéseit.

FUCHS, DAVID R.: Eine charakteristische Ablativ-Konstruktion: MSFOu 125: 41—52 l.

Jellemző szerkezet a finnugor, szamojéd, török, mongol és tunguz nyelvekben az, hogy ablativussal fejezik ki azt a részt, amelynél valamit vagy valakit megfognak, vagy ahol valakit megérintenek (pl. m. *arcul ütni*). Nem véletlen, hogy az urál-altaji nyelvekben az ilyen és ehhez hasonló szerkezetek egyaránt előfordulnak. Noha e szerkezetek az említett nyelvekben párhuzamos fejlődés eredményeinek tekinthetők, gyökérük abban az ősi uráli, ill. altaji kori tendenciában kereshető, amely igéikkel kapcsolatban a cselekvés mozgásának az irányát is kifejezi.

GRÜLL, FRANTIŠEK: Nové názory na původní sídla Uralu a Ugrofinů. Brno 1961, Anthropologická společnost. 18 l. (Rozpravy Anthropologické společnosti 11).

A finnugor őstörténet újabb — főleg magyar — irodalmának, problémáinak ismertetése.

HAJDÚ PÉTER: Finnugor népek és nyelvek. Budapest 1962, Gondolat. — 426 l., 16 mű-mell., 4 térkép-mell.

Az első rész a finnugorság őstörténetéről tájékoztat (5—97 l.), a második részben a finnugor alapnyelv és a mai finnugor nyelvek jellegzetességeiről olvashatunk (98—146 l.). A harmadik rész a finnugor népeket tárgyalja a következő fejezetekben: obi-ugorok, permi népek, volgai finnugorok, balti finnek, lappok, szamojédok (147—385 l.). E fejezeteken belül az egyes népek történetének, társadalmi szervezetének, anyagi kultúrájának, népművészetének, népköltészetének stb. kérdései tárgyaltnak. A könyv függelékében a finnugorság kutatásának történetéről szóló összefoglaló tanulmány (389—403 l.), valamint bibliográfia következik nyelvenkénti elrendezésben (404—423 l.).

ITKONEN, ERKKI: Die Laut- und Formenstruktur der finnisch-ugrischen Grundsprache: UAJb 34: 187—210 l.

ITKONEN, ERKKI—JOKI, AULIS J.: Suomen kielen etymologinen sanakirja III. Helsinki 1962, SUS. — 481—840 l. [Lexica Societatis Fennougricae 12/3.].

A finn etimológiai szótár harmadik füzeté a *pamata* szótól a *roska* szóig terjed.

JOKI, AULIS J.: Etymologian harhapoluilta: V 1962: 294—305. l.

A *rita* 'eine Art Tierfalle' szó jurák és szelkup egyeztetését elveti, és szamojéd alapról valószínűtlennek tartja egy uráli *y hang meglétét.

A *nakki* 'Falle für Hermeline, Mäuse, Ratten usw.' eddig is bírált votják, zürjén és vogul etimológiáját elutasítja, s a finn szót hangfestő eredetűnek véli.

A *pynnä* 'eine Art Hebelschlinge, besonders für Häher' szó, amelynek votják egyeztetése elfogadott, szintén deskriptív keletkezésű.

JOKI, AULIS J.: Finnischugrisches im Ossetischen? Helsinki 1962. Kny < MSFOu 125: 147—170 l. [Commentationes Instituti Fennougrici „Suomen Suku” 23.].

Az oszétban már régóta iparkodnak kimutatni a finnugorsággal való érintkezés nyelvi nyomait. Ezeknek az etimológiáknak a legnagyobb része helytelen. Mégis akad egynéhány szó az oszétban, amely finnugor népekkel (közelebbről az ősspermiakkal) való érintkezés útján kerülhetett át. Ilyenek: oszét *aeužst* 'ezüst' < ősspermi **ezv8s* (itt nem zárja ki azt, hogy az oszét és a magyar szó a későbbiek során befolyásolták egymást); oszét *k'ozae* 'junger Sprössling eines Nadelbaumes' < ősspermi **koz*; oszét *k'um* 'Winkel' < ősspermi **kym*; oszét *gaertam* 'Bestechung' < ősspermi, vö. votj. *kertym* 'Sold'.

KAAL, HELJU: Keelelist bibliograafiat 1959—1960. Tallinn 1962, ENSV Teaduste Akadeemia. — 52 l. [Emakeele Seltsi Bibliograafia 1.].

Az észti nyelvtudomány — zömében finnugrisztika — két éves terméséről ad számot ez a majdnem 400 címleírásból álló, litografált bibliográfia.

KAHLA, MARTTI: Bibliografian luetello Neuvostoliitossa vuosina 1918—1959 jukaistusta suomalais-ugrilaisesta kielitieteellisestä kirjallisuudesta II. Helsinki 1962. Kny < JSFOu 63/7. — 156 l.

A Szovjetunióban 1918 és 1959 között megjelent finnugor nyelvészeti kiadványok bibliográfiájának II. része a szótárakat, nyelvtanokat, tankönyveket, helyesírási és nyelvművelő kiadványokat tartalmazza.

KLEMM, ANTAL: Mehrgliedrige Satzteile: MSFOu 125: 231—232 l.

A fgr. alapnyelvben nem voltak még többtagú mondatrészek. Több rokon nyelvből idéz példát arra a régies szerkesztésmódra, amikor a közös állítmányt minden alany, tárgy és határozó után megismétlik.

KNABE, G. S.: Slovarnye zaimstvovanija i etnogenez: VJ 1962, 1:65—76 l.

Az i. e. III. és II. évezred fordulója óta a finnugor népek kapcsolatban álltak az orosz alföld erdős övezetének déli részén élő idg. népekkel, és tőlük négy időbeli rétegben szavakat kölcsönöztek. A négy szórétég különböző nyelvekből származik. A legrégebb szavak valószínűleg a balti, a szláv, az indiai és az iráni nyelvek közös őseiből erednek. Az ezt a közös nyelvet beszélő nép nem azonosítható a fatjanovói kultúra képviselőivel.

LAKÓ GYÖRGY: A magyar nyelv finnugor alapjai. Kézirat, változatlan utánnyomás. Budapest 1962, Tankönyvkiadó. — 36 l. [ELTE Finnugor Jegyzetek 8.].

Rövid módszertani, bevezetés a jegyzet címében megadott kollégiumba, pontosabban a finnugor hangtörténetbe.

LAKÓ GYÖRGY: Voltak-e a finnugor alapnyelvben szókezdő zöngés zárhangok? NyK 64: 56—70 l.

Az Acta Academiae Paedagogicae Jyväskylänsis XVII. kötetében (9—16 l.) 1959-ben megjelent „Unkarin kielen sananalkuisista soinnilisista klusiileista” c. cikk magyar nyelvű változata.

LAKÓ GYÖRGY: Über die Frage der anlautenden stimmhaften Verschlusslaute: ALH 12: 225—246 l.

A fenti cikk német nyelvű változata.

LAKÓ GYÖRGY—RÉDEI (RADANOVICS) KÁROLY: Mutatvány a készülő finnugor etimológiai szótárból: ANyIOK 19: 267—276 l.

LYTKIN V. I.: Nekotorye voprosy vokalizma finno-ugorskich jazykov: Voprosy finno-ug. jazykozn. 33—64 l.

L. a fgr. hangtörténet szempontjából lényegesnek tartja a keleti finnugor nyelvek nyelvjárásainak kutatását. Ezek hangrendszerének összehasonlító vizsgálata a távolabbi rokon nyelveket is érintheti. Példaképpen a permi o hang őstörténetét mutatja be gazdag anyagon. A felsősziszolai, a jazvai zürjén és a délnyugati votják nyelvjárások összehasonlítása alapján az őspermire három o hangot következteszt ki, melyek részben palatális, részben veláris képzésű fgr. magánhangzókba származnak.

MAJTINSKAJA, K. E.: Funkcija mestoimennogo suffixa -n v ličnych i voprositel'nych mestoimenijach finno-ugorskich jazykov: Voprosy finno-ug. jazykozn. 65—80 l.

M. szerint a fgr. alapnyelvben elkülönültek egymástól az élőlényre és az élettelen dolgokra vonatkozó névmások. Az előbbiekre jellemző az -n névmásképző. Ennek funkcióját tehát az élőlényre utalásban határozza meg.

MATVEEV, A. K.: Novye dannye o finno-ugorskich zaimstvovaniyach v russkich govorach Urala i Zapadnoj Sibiri: Voprosy finno-ug. jazykozn. 127—142. l.

Hasonló tárgyi kutatásai folytatásaképpen újabb 39 orosz szót magyaráz finnugor—szamojéd (jobbára obi-ugor, permi) nyelvekből.

MENGES, KARL HEINRICH: Altajische Studien. Berlin 1961, de Gruyter. Kny. < Der Islam 37 (1961): 1—24 l.

Többek között a fi. *kälä* 'sógornő' etimológiája kapcsán uráli — altaji — jukagir — indoeurópai kapcsolatokat fejteget, s az említett szócsaláddal összekapcsolja a magyar *kel-*igét és finnugor megfelelőit.

RAUN, ALO: A Survey of Uralic Publications from various Countries: Lingua 10 (1961): 297—301 l.

RAUN, ALO: Concerning Idiomatic Features: Lingua 11: 331—2 l.

Finnugor nyelvi példákból kiindulva veti fel, hogy az egyes nyelvek lexikai, szóképzési és grammatikai idiomatizmusainak összegyűjtése hasznos lehet e nyelvek szemantikai tipológiája szempontjából.

RAUN, ALO: Concerning the Qualified Grade of Superiority in Uralic: MSFOu 125: 443—461 l.

Az „A szebb, mint B”-féle hasonlításokból nem derül ki, hogy B egyáltalán szép-e. Az olyan típusú fokozást, amelyből erre a körülményre is következtethetünk (pl. „A még szebb, mint B”, fi. *minuakin isompi*) kvalifikáló fokozásnak nevezi. Ennek a kifejezési formáit vizsgálja az uráli nyelvekben.

RÄSÄNEN, MARTTI: Suomalais-ugrilaiten kansojen vanhempien kirjaimistojen alkuperästä: KSVK 42: 129—133 l.

SCHLACHTER, WOLFGANG: Zum Problem des Nominativs in den finnisch-ugrischen Sprachen: MSFOu 125: 493—521 l.

Az UA Jb 28. kötetében (128 kk) tárgyalta a szerző a finnugor nyelvek tőalakjait s a rendszerben elfoglalt helyüket. E cikk kiegészítésekként most a nominativus grammatikai kategóriáját vizsgálja, s azt, hogy miképp jelentkezik ez a finnugor nyelvekben.

SEREBRENNIKOV, B. A.: O pričanach neodinakovogo porjadka raspoloženija pritjažatel'nych suffiksov v ural'skich i altajskich jazykach: Acta Orientalia 15: 311—313 l.

STIPA, GÜNTER: Impersonale Ausdrucksformen: MSFOu 125: 577—592 l.

TOPOROV, V. N.—TRUBAČEV, O. N.: Lingvističeskij analiz gidronimov verchnego Podneprov'ja. Moskva 1962, Izd. A. N. — 270 l., 13 térk. mell.

Voltaképpen szlavisztikai mű, de néhány finnugor (balti finn és volgai finn) eredetű folyónevet is tárgyal, s ezért a finnugrisztika érdeklődésére is számot tart.

VOPROSY FINNO-UGORSKOGO JAZYKOZNANIJA. Redakcionnaja kollegija: V. I. Lytkin, K. E. Majtinskaja, B. A. Serebrennikov. Moskva—Leningrad 1962, Izd. AN. — 332 l., 1 műmell.

A kötet a nagy szovjet finnugor nyelvész, D. V. Bubrich születésének 70. évfordulója alkalmából jelent meg, s az 1959-ben Moszkvában tartott finnugor összehasonlító nyelvészeti konferencia anyagát tartalmazza. Az első rész a finnugor nyelvudomány általános kérdéseivel foglalkozik. A második részben az egyes finnugor nyelvekre vonatkozó speciális témák tárgyalatnak. A harmadik részben 3 tudománytörténeti értekezést olvashatunk Beke Ödönről, Fokos Dávidról és H. Paasonenről. A függelékben votják, moksa és cseremis nyelvmutatványok vannak.

WICKMAN, B.: Some Remarks on the Problem of Fenno-Ugric Vocalism: MSFOu 125: 671—679 l.

A finnugor magánhangzók fonológiai rendszere szempontjából tárgyalja a Steinitz-, Itkonen-, ill. Collinder-féle alapnyelvi magánhangzó-elméletek néhány eltérését, ill. a Collinder összehasonlító nyelvtanából kikerekedő új magánhangzó elméletet veti össze a másik kettővel. Érdekes W. álláspontja a fgr. *y kérdésében: Itkonennel egyetértőleg nem számol ilyen fonémával az alapnyelvben, de valószínűnek tartja, hogy az *i-nek a második szótagbeli magánhangzótól függően két, fonetikailag elkülönülő változata volt (i, y). Ez azt jelentené, hogy az umlaut az alapnyelvben ismert jelenség volt, s ezzel számolva esetleg a jövőben több, ezideig rejtélyes hangtörténeti probléma megoldható lesz.

3. Lapp nyelv

ANOCHIN, G. I.: Socialističeskie preobrazovanija v material'noj kulture saamov: KSIE 36: 44—54 l.

BERGSLAND, KNUT: The Lapp Dialects South of Lapland: MSFOu 125: 27—39 l.

Az Ume-folyótól délre eső lapp nyelvjárásokat két csoportra, az Ásele-lappok és Jämt-lappok csoportjára osztják. A szerző azt vizsgálja, hogy a Jämt-lapp nyelvjárások hogyan különültek el az Ásele-lapptól.

ITKONEN, ERKKI: Eräistä Knud Leemin lapin sanakirjoissa mainituista sanoista: V 1962: 261—267 l.

Három lapp szót vizsgál etimológiailag: a *gapishjadne* (= *gäppišadne*) 'Hexe' finn jövevényszó, a *ragok* 'kleiner Schlitten, Handschlitten' skandináv eredetű, a *suodnje* 'eine in die Schneewehe gegrabene Grube, in der sich Renttierhirten während des Schneegestöbers aufhalten' szónak pedig a finn *sauna* lehet az etimológiai megfeleltetője.

ITKONEN, TERHO: Lp. *binäl*: MSFOu 125: 139—146 l.

A 'kemény fa' jelentésű lapp szót a fgr. **pine* származékának tartja (ebbe a szócsaládba tartozik a fi. *pui* és a m. *fog* is).

ITKONEN, T. I.: *Kuivi*, ein heiliger Ort der Lappen: MSFOu 125: 127—138 l.

ITKONEN, T. I.: Lappalaisia henkilönnimiä 1500- ja 1600-luvulla: V 1962: 368—381 l.

JOKINEN, RAIJA: Über die Illative *tasä*, *tasi* im Lulelappischen: MSFOu 125: 171—175 l.

A névmásokban, határozószókban és névutókban tapasztalható váltakozás az illativusi alakok szóvégi magánhangzójában (-ä ~ i) a gyors beszédnek a következménye, s a lulei lapp hangrendszer sajátágaiból adódik. A gyors beszédben előálló hangsúlytalanság ui. meg- rövidíti a ragvégi magánhangzókat, bizonyos esetekben azonban a magánhangzó-rövidülés a hangszín megváltozásával jár együtt.

KERT, G. M.: Imennaja i glagol'naja osnovy v kil'dinskom dialekte saamskogo jazyka: Voprosy finno-ug. jazykozn. 143—153 l.

A kildini lapp ige- és névszótövek vizsgálata azt mutatja, hogy az agglutináció mellett a flexiónak is nagy szerepe van.

KERT, G. M.—MATUSEVIČ, M. I.: K voprosu o sostave soglasnyh fonem v voron'inskom govore kil'dinskogo dialekta saamskogo jazyka: Finno-ugorskaja filologija (UZLGU 314) 19—37 l.

A lappológus Kert és a fonetikus Matuszevics a leningrádi egyetem fonetikai laboratóriumában megvizsgálták a kildini lapp voronyini nyelvjárásának mássalhangzó-fonéma állományát. A szerzők jellemzik az egyes mássalhangzó-fonémákat, s leírják, hogy milyen helyzetben fordulhatnak elő.

KORHONEN, MIKKO: Zum syntaktischen Gebrauch des lappischen Verbs *gálgát* 'sollen, müssen': MSFOu 125: 233—251 l.

A lapp igének nemcsak személyes, hanem személytelen használata is van. A személytelen használat az ige fgr. megfelelőiben is kimutatható (pl. m. *kell*). Ez az összefüggés nem lehet véletlen, s nem lehet idegen nyelvi hatás sem e nyelvekben. Erre az eredményre a fgr., elsősorban lapp példamondatok formális és tartalmi analízise vezeti a szerzőt. A lapp igének személyes használatát önálló fejleménynek tartja, melyet a skandináv nyelvek hatása csak erősíthetett.

NESHEIM, ASBJÖRN: The Lappish Dialect of Ullsfjord and its Relations to other Lappish Dialects: MSFOu 125: 333—360 l.

Hangtani és morfológiai összehasonlítások révén arra az eredményre jut, hogy az ullsfjordi (norvégiai) lapp nyelvjárás közelebb áll a karesuandoi nyelvjáráshoz, mint a kautokeunoi-hoz. Ennek alapján arra következtet, hogy egy svéd-lapp nyelvjárás beszélői Norvégiába átkerülve rátelepültek egy régi tengeri-lapp nyelvjárásra.

RUONG, ISRAEL: Der Name Arjeplog: MSFOu 125: 463—467 l.

A helységnev lapp eredetű összetett szó: *arje* 'Wunsch' + *pluövrve* 'Moor, Sumpf'. Az elnevezés hátterét is iparkodik földeríteni.

4. Balti-finn nyelvek

ARISTE, PAUL: Teiste läänemere keelte elemente vaivara murrakus: ESA 8: 11—18 l.

ARISTE, PAUL: Kust on pärit sõna *üpris*? KK 1962: 294—295 l.

Az *üpris* 'übersaus' szót finn szavakkal egyeztet.

[HÄMÄLÄINEN] CHJAMJALJAJNEN, M. M.: Vnešne-mestnye padeži v severovostočnoj gruppe pribaltijsko-finskich jazykov: Voprosy finno-ug. jazykoz. 109—126 l.

A finn, karjalai, inkeri és vepsze nyelvekben a külső lokális esetek több eltérést mutatnak, mint a belsők. Valamennyi említett nyelv 3 külső hely-esetet örökölt a közfinnből (adessivus, ablativus, allativus), ezek azonban a balti finn nyelvek északkeleti csoportjában különböző módon alakultak tovább. A szerző e nyelvek mai külső hely-esetalakjainak történetét világítja meg. Azt is megállapítja, hogy a tárgyalt jelenségek nem támasztják alá a karjalai nyelvnek a délnyugati finn nyelvjárásokból való származtatását.

DUBROVINA, Z. M.: Iz istorii finskogo naselenija Leningradskoj oblasti: Vestnik Leningradskogo Universiteta 20 (1962): 111—120 l.

EYSEEV, V. J.: Kolybel'nye pesni karel i drugih pribaltijsko-finskich narodov: Voprosy literatury i narodnogo tvorčestva: 37—61 l. (Petroskoj, 1962, Karel'skij Filial Akademii Nauk SSSR).

KIPARSKY, V.: Wie haben die Ostseefinnen die Slaven kennengelernt?: MSFOu 125: 223—230 l.

Újabban felvetődött az a nézet, hogy a közfinnek érintkezései a szláv népekkel régebbiek, mint ahogy eddig a jövevényszavak alapján gondolták. A nyugati szláv vagy esetleg észak-szláv nyelvi formával való kapcsolatokra utalna e nézet szerint a germán eredetű **Venāt* népnév (vö. fi. *Venäjä* 'Oroszország'). A szerző véleménye szerint azonban e szó germán előzménye általában 'szláv' jelentésű lehetett, s nem bizonyíték a szlávok és a közfinnek közvetlen érintkezésére. A szó megléte a balti finn nyelvekben megmagyarázható tehát abban az esetben is, ha a legrégebbi finn—szláv (novgorodi) kapcsolatokat az i. u. 6—8. századra tesszük.

MAGISTE, J.: Ostseefinnische und wolgaфинische etymologische Betrachtungen. Bonn 1962. 53 l. (Commentationes Balticae 8/9. 4.)

[RÄTSEP] RJATSEP, CH.: Ob istoričeskom issledovanii frazeologii pribaltijsko-finskich jazykov (na materiale éstonskogo jazyka): Voprosy finno-ug. jazykoz. 101—108 l.

A balti finn nyelvek közül leginkább az észti és a finn nyelv állandó kifejezéseit gyűjtötték össze. Ennek az anyagnak a történeti vizsgálata érdekes eredményekkel járhat. Észti frazeológiai egységeken mutatja be, hogy a közeli rokon nyelvek hasonló kifejezéseivel hogyan vehetők össze, és miképp különíthetők el a *calque*-októl.

TURUNEN, AIMO: Der Nominativ Singular bei den Bezeichnungen der Zahlwörter mit *zehn* in den wepsischen, lüdischen und olonetzischen Dialekten: MSFOu 125: 599—610 l.

VIITSO, T. R.: Tüvelisest astmevaheldusest (eriti eesti keeles): ESA 8: 44—62 l.

VIRTARANTA, PERTTI: Über die Partikeln auf *-li* in den ostseefi. Sprachen: MSFOu 125: 625—669 l.

A fi. *mikäli* 'amennyiben' kötőszóából ismert *-li* végződés elterjedését kutatja balti finn határozószavakban, s megállapítja, hogy az eredetileg lokális (prolatívusi) jellegű határozószavakban szerepelt, s a **-la*, **-lä* lokális képzőből magyarázható.

ZEPS, VALDIS J. Latvian and Finnic Linguistic Convergences. Bloomington 1962, Indiana University. — 228 l. (Uralic and Altaic Series 9.)

A lett és a liv nyelv fonológiai jellemzését tartalmazza, majd többféle szempontból rendszerezi a lett nyelvben levő finnsegi jövevényszavakat.

ZLOBINA, V. E.: Iz istorii slov, vyražajuščich sostojanie, v pribaltijsko-finskich jazykach: Voprosy finno-ug. jazykozn. 94—100 l.

A fi. *olla hereillä* 'ébren lenni', *olla riipuksissa* 'lógni' típusú kifejezéseket s ezek észt és karjalai hasonmásait vizsgálja nyelvtani szempontból.

COLLINDER, BJÖRN: Finskan som kultursprak. Stockholm 1962, Sveriges Finlandsförenings Riksförbund, Fadderortsrörelsen. — 68 l. (Finland i dag).

A finnség kialakulását, a finnugor nyelvrokonságot is tárgyalja. Foglalkozik a finn nyelv nyelvtani, esztétikai sajátágaival, az irodalmi nyelv kialakulásával.

DUBROVINA, Z. M.: Ob odnom tipe slov s častičnoj paradigmoj sklonenija v finskom jazyke: Finno-ugorskaja filologija (UZLGU 314) 38—55 l.

Az (olla) *tainnoksissa* 'ájulnak lenni', (joutua) *tainnoksiin* 'elájulni', (päästä) *tainnoksista* 'ájulásból magához térni' típusú szerkezetek névszói részét vizsgálja, mely rendszeren két vagy három esetalakban szerepelhet.

HAKULINEN, LAURI: Finnisch *kulju* 'stagnum' und *kuilu* 'specus': MSFOu 125: 59—63 l.

A *kulju* az eddigi kutatások szerint jövevényszó (óészaki **guljō*). A szerző szerint nem választható el e finn szótól a *kuilu* sem, mivel azonban *-lj-* > *-il-* metatézis vagy epentézis a finnben nem ismeretes, feltehető, hogy az átadó germán szó valamilyen variánsát a finnben *-il-*lel helyettesíthették.

IKOLA, OSMO: Eräästä inkongruenssitapauksesta: V 1962: 228—232 l.

IKOLA, OSMO: Ensimmäinen ja toinen: Sj 4: 30—35 l.

Az **e-* és a *two* névmástőből származtatja a főnti sorszámneveket.

IKOLA, OSMO: Entwicklungszüge in der Ausbildung der finnischen Schriftsprache: UAJb 34: 7—19 l.

IKOLA, OSMO: Über eine stilistische Eigenheit des Schriftfinnischen im 17. Jahrhundert: MSFOu 125: 69—84 l.

A 17. századi prédikátorok munkáiban gyakran megfigyelhető az, hogy egyes igealakok imperfektnél helyett perfektunban szerepelnek. A vallásos irodalomnak ez a sajátága valószínűleg idegen hatásra, a német prédikációs irodalom hatására keletkezett.

ITKONEN, TERHO: Keidas. Erään maastotermin vaiheita. Helsinki 1962, SKS — 64 l. Kny. < Suomi 110/1.

A *keidas* finn térszínforma-név eredetét és történetét írja le.

KARLSSON, GÖRAN: Über den Numerus des finnischen Prädikats in Existentialsätzen mit pluralischem Nominativsubjekt: MSFOu 125: 195—217 l.

A finnben ismeretes az inkongruenciának egy olyan esete, amikor a többes nominatívusi alany mellett egyes számú állítmány áll (*Suomessa on kylmät talvet* = 'Finnországban hideg telek van'). A szerző bőséges példaanyag alapján elemzi ezt a mondatípust, s állapítja meg azokat a feltételeket, amelyek mellett és ahogyan létrejöhet.

KETTUNEN, LAURI: Das „schwer erklärbare“ *irstas*: MSFOu 125: 219—222 l.

Az *irstas* 'frivol, ledér' az *irta-* tőből (vö. *irrallaan* 'szabadon'), ill. ennek egy származékából, az *irtas* szóból keletkezett. A szóbelseji *-s*-ben nem lehet szabályos hangfejlődés eredményét keresni. Ez ebben az erős érzelmi telítettségű szóban a szóvégi *-s* hatására s a nem affektív *irta-* tőből való elkülönülés érdekében jött létre.

MÄGISTE, JULIUS: Fi. *lunka*, *lunki* 'Birkenrinde' und mordw. *l'enže* 'Lindenbast': V 1962: 244—248 l.

A finn szó balti származtatását elveti, s a szót belső keletkezésűnek tartja. A *l'enže* szót pedig a finn **nīne* 'Lindenbast' szóval kapcsolja össze.

PAPP ISTVÁN: Finn—magyar szótár. Suomalais-unkarilainen sanakirja. Budapest 1962, Akadémiai Kiadó. — 1120 l.

A magyar—finn kapcsolatok történetében nevezetes esemény a szótár megjelenése, s a hazai finnugor nyelvtudományban is kiemelkedő alkotás. Nem egyszerűen pótolja a sok évtizedes hiányokat, hanem a felmerülő igényeket a lehető legjobban ki is elégíti. Modern, a gyorsan fejlődő finn szókincs legújabb neologizmusait is tartalmazó, jó példaanyagú, könnyen használható munka. Címzőanyagának nagyságát kb. 55 000-re lehet becsülni. A Függelékben a finn ige- és névszótípusok ragozási táblázatait találjuk, mely a szótár magyar használatjának nélkülözhetetlen segítséget nyújt.

PAPP, ISTVÁN: Zur Frage der Kongruenz des Adjektivattributs im Finnischen: MSFOu 125: 399—412 l.

1955-ben már kifejtett (NyK 58: 102 kk) gondolatait adja elő, melyek szerint az értelmezős szerkezet maga fejlődött jelzős szerkezetté átértékelődés útján, de a forma megtartásával. Megemlíti, hogy lényegében ugyanerre az eredményre jutott Ravila 1960-ban (Sj 2: 28 kk), csak a módszerekben és egyes részleteredményeikben mutatkozik eltérés.

PULKKINEN, PAAVO: Das finnische Adverb *osapuileen*: MSFOu 125: 421—427 l.

RAPOLA, MARTTI: Entdeckungsreise in das Wurzelreich des fi. Verbums *beijastaa*: MSFOu 125: 429—440 l.

RAPOLA, MARTTI: Johdatus suomen murteisiin. 2. jav. kiad. Helsinki 1962, SKS. — 148 l. [Tietolipas 4.].

A szerzőnek „Bevezetés a finn nyelvjárásokba” című világos és áttekinthető könyvecskéje először 1947-ben jelent meg.

RAPOLA, MARTTI: Vanha kirjasuomi. 2. jav. kiad. Helsinki 1962, SKS. — 120 l. [Tietolipas 1.].

A régi irodalmi finn nyelvről szóló ismert mű második kiadása.

RUOPPILA, VEIKKO: Bildliche Ausdrücke für einen mürrischen Menschen: MSFOu 125: 469—484 l.

SADENIEMI, MATTI: Über den Gefühlsgehalt von fi. ö: MSFOu 125: 485—491 l.

Az ö hang aránylag fiatalon keletkezett, és leginkább deskriptív szavakban jelentkezik. Az ö hangot tartalmazó szavak egy része ugyan semleges vagy pozitív érzelmi szempontból, nagy részükről mégis megállapítható, hogy pejoratív hangulatúak.

SAUKKONEN, PAULI: Eräs etymologiointiperiaate: V 1962: 342—344 l.

A finn hangrendi átcsapást vizsgálja. Általában a palatális hangrendű szavak az újabbak.

SAUVAGEOT, AURÉLIEN: La nature du sujet dans les syntagmes prédicatifs en finnois Suomi: FUF 34: 121—143 l.

SCHLACHTER, WOLFGANG: Studien zum Wachstum des Wortschatzes an skandinavischen und finnischen Lehnadjektiva. Revidierter Nachdruck. München 1962, Kitzinger. — 106 l. — [Münchener Studien zur Sprachwissenschaft, Beiheft A].

Ez az először 1952-ben kéziratként megjelent tanulmány most fotoprint eljárással is hozzáférhetővé vált. A finn-lapp-skandináv szókölcsonzéseknek egy speciális kérdésével, a melléknevek kölcsönzésének körülményeivel, az átvett melléknevek jellegének vizsgálatával foglalkozik, s általános nyelvészeti szempontból is érdekes megállapításokra jut.

SIMONSUURI, LAURI: „Maa painaa parrelleen”: V 1962: 419—423 l.

A finn népmese-örökség osztályozásának kérdéseit taglalja.

STIPA, GÜNTER: Der Weltursprungsmythos des Kalevala. Kny. Fabula 5: 1—14 l.

ZEPS, VALDIS J.: Territorial Patterns of Finnic Loanwords in Latvian: UAJb 34: 20—25 l.

LEPPIK, EDUARD: Subjektist karjala keele valdai murrakus: ESA 8: 171—183. l.

MAKAROV, GRIGORI: Lisätietoja Matteuksen evankeliumin v. 1820 ilmestynestä karjalankielisestä käännöksestä: V 1962: 129—134 l.

Érdekes adatokat közöl egy tveri-karjalai nyelvemlék keletkezésének körülményeiről.

NISSILÄ, VIILJO: Karjalan nimestä: V 1962: 345—367 l.

PALMEOS, PAULA: Karjala valdai murraku *kko* ~ *kkö*, ja *kkoi* ~ *kköi* imperativist: ESA 8: 184—185 l.

ALVRE, P.: Kehaosi märkivate nimetuste numeruses: KK 1962: 97—104, 160—167 l.

Az egyes és többes szám használatát vizsgálja az észet nyelv testrészt jelentő szavaival kapcsolatban.

ALVRE, PAUL: Adverbide eesti *taga* — samojeedi *taka* — pronominaalsest päritolust: ESA 8: 147—162 l.

ANNIST, AUGUST: Viron Kalevipoika-perinteen historiasta: V 1962: 412—418. l.

A Kalevipoeg-mondakör történetét vizsgálja, s megállapítja, hogy a mondakör csírái már

az i. u. I. évezred első felében is megvoltak, s hogy kialakulásában idegen hatások is megfigyelhetők.

ARISTE, PAUL: Mõnda substraadist: KK 1962: 13—17 l.

ARISTE, PAUL: Ühest keelekontakti juhust: KK 1962: 550—556 l.

A Lettorszáiban élő észtek nyelvében megfigyelhető idegen behatásokat vizsgálja.

HALLAP, V.: Mõtteid eesti keele völdete fonetika kohta: ESA 8: 238—250 l.

HARMS, ROBERT T.: Estonian Grammar. Bloomington 1962, Indiana University. — 176 l. (Uralic and Altaic Series 12).

IKOLA, OSMO: Lauseopillisia havaintoja Georg Müllerin Virolaisten saarnojen (1600—1606) kielestä. Turku 1962, Turun Yliopisto. — 78 l. [Annales Universitatis Turkuensis Ser B, Tom. 82].

G. Müller német származású tallinni káplánnak a 17. sz. kezdetéről kéziratban fennmaradt észti nyelvű prédikációit, ezt a jelentős korai észti nyelvemléket elemzi mondattani szempontból (melléknév egyeztetése, alany és állítmány számbeli egyeztetése, a szenvedő igealak használata, tagadó igealakok, a tárgy kifejezése).

KEEM, HELLA: Haruldast tartu murde sõnavaras: ESA 8: 87—106 l.

A tartui nyelvjárás ritka elemei.

LIIV, E.: Muistendite topograafiliselt jälgimisest: KK 1962: 360—362 l.

Ismerteti az Észtországban folyó topográfiai mese- és mondakutatókat.

LIIV, G.: On the Acoustic Composition of Estonian Vowels of three Degrees of Length: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised 1962: 63—97, 271—290 l.

LUHT, AIME: Estnische Sammlungen im Volkskundearchiv der Finnischen Literaturgesellschaft: FUF 34: 174—198 l.

MÄGISTE, JULIUS: Äldre ryska Jänord i estniskan sårskilt i der gamla estniska skriftspråket. Lund 1962, CWK Gleerup. — 77 l. (Lunds Universitets Årsskrift 55/1).

MIHKLA, K.: Oeldis ja selle üheldumine alusega tänapäeva eesti kirjakeeles: KK 1962: 723—733 l.

PALL, V. I.: Ob izučenii èstonskoj toponimiki: Voprosy finno-ug. jazykozn. 154—160 l.

PEEGEL, JU. M.: O jazyke starych èstonskich narodnyh pesen: Voprosy finno-ug. jazykozn. 161—164 l.

RADÓ, GYÖRGY: Eeesti kirjandus Ungaris: KK 1962: 233—239 l.

ROOS, ED.: Eesti eesnimede ajaloo XIX ja XX sajandi vahetusel: KK 1962: 412—421 l.

Az észti keresztnevek százalékos előfordulási arányát vizsgálja a századforduló táján.

SIVERS, F. DE: Un phonème de réserve en estonien: BSLP 57: 206—218 l.

Az észti ő fonémát vizsgálja.

VALMET, AINO: Murdenäited Hanilast: ESA 8: 107—111 l.

VIITSO, T. R.: Kas η on eesti keeles foneem?: KK 1962: 229—230 l.

ANDERSON, WALTER: Noch zwei wepsische Märchensammlungen: Fabula 5 (1962): 90—93 l.

POSTI, LAURI: Über einige problematische Lautverhältnisse im Wepsischen: MSFOu 125: 413—420 l.

A késői közfinn $*t \sim \delta > d' > d'z > z$ hangfejlődést tárgyalja, amely bizonyos fonetikai helyzetben következett be.

ZAITSEVA, MARIA: Mõnede vepsa sufiksiste algusvokaalist: ESA 8: 186—196 l.

HONKO, LAURI: Geisterglaube in Ingermanland Helsinki 1962, Suom. Tiedeakatemia. — 470 l. [FFC 185].

LAANEST, ARVO: Isurikeelset materiali 18. sajandist: ESA 8: 163—170 l.

Egy 1784—86 körül írt orosz—inkeri szójegyzék anyaga.

NIRVI, R. E.: Soikkolan inkeroisten kansantietoutta: V 1962: 400—407 l.

Inkeri népdaltörödékek, mondások stb.

NIRVI, R. E.: Der Lautwandel $ir > er$ in den ingrischen Dialekten: MSFOu 125: 361—376 l.

Az inkeriben lezajló hangváltozás és az észti, vepsze és lív nyelvekben előforduló hasonló hangváltozások között nincsen genetikusszerű összefüggés.

OINAS, FELIX: An Ingrian—Finnish Ballad and its Slavic Background: MSFOu 125: 377—397 l.

AMBUS, ADA: Dialoogivormilised nidussõnad vadjalastel: ESA 8: 224—228 l.

ARISTE, P.: Wotisk lappolain: MSFOu 125: 5—9 l.

A címben feltüntetett szó 'varázsló' jelentésű, de előfordulása a vót néphagyományban nem lehet a lappok és vótok hajdani kapcsolatainak emléke, hanem valószínűleg az észti—vót

korból származik (vö. észt *lapuline*). A lappok és a vótok közötti közvetlen érintkezést azért is lehetetlennek tartja, mert abban az időben, amikor ez történhetett volna, a vótság mint önálló nép még nem alakult ki.

ARISTE, PAUL: Vadja muinasjutte. Tallinn 1962, ENSV Teaduste Akadeemia. — 120 l. [Emakeele Seltsi Toimetised 4.].

Ez a kötet a szerzőnek a második világháború alatt és után gyűjtött vót meséit tartalmazza. A mesékhez észt nyelvű fordítás van mellékelve, s a jegyzetekben az Aarne—Thompson és Andrejev mesemotívum indexeinek és egyéb mesekatalógusoknak a típuszámái is fel vannak tüntetve.

KOKLA, P.—KONT, K.—PAJUSALU, E.: Vadja keele sõnaraamatu koostamist: KK 1962: 353—359 l.

Beszámoló a vót szótár készítéséről és címszómutatványok.

SZABÓ, LÁSZLÓ: Mit változott a vót nyelv Ahlqvisttól napjainkig?: NyK 64: 97—113 l.

[SZABÓ] SABO, L.: Upotreblenie pritjazatel'nyh suffiksov i sposoby ich zameščenija v sovremennom vodscom jazyke: Finno-ugorskaja filologija (UZLGU 314) 85—100 l.

A vótban a birtokos személyragozás jóformán teljesen elenyészett. A birtokos személyragokat csak nagyritkán (leginkább egyes szám 1. személyben), s főleg a népköltészetben használják. — A szerző megvizsgálja, hogy milyen nyelvi elemek utalhatnak még, birtokos személyragok híján, a birtokos személyére. Ilyen elemek: a nyelvi környezet, a személyes névmás ragos alakjai s az *õma* névmás.

5. Volgai-finnugor nyelvek

AKIMOVA, M. S.: Antropologičeskie dannye po proischoždeniju narodov Volga-Kam'ja: Voprosy Antropologii 1961/7: 29—40 l.

FEOKTISTOV, A. P.: Mokša-mordovskij jazyk: Voprosy finno-ug. jazykozn. 304—317 l.

A nyugati, délkeleti, központi és délnyugati nyelvjárás területről közöl rövid szövegeket fonetikus átírásban.

GRAMMATIKA MORDOVSKICH (MOKŠANSKOGO I ERZJANSKOGO) JAZYKOV. Čast' I: Fonetika i morfologija. Redaktory: M. N. Koljadenkov, R. A. Zavodova. Saransk 1962, Mordovskoe Kniznoe Izd. — 376 l.

Régóta várt munka első részét bocsátotta közre a Mordvin ASzSzK Nyelvi, Irodalmi, Történeti és Közgazdasági Kutatóintézete. A két mordvin nyelv részletes és alapos leíró nyelvtanát munkaközösség írja. A kezünkben levő első kötetet R. A. Zavodova, A. K. Imjarekov, M. N. Koljadenkov, F. P. Markov, N. F. Cyganov és O. I. Cudaeva írták. A hangtan aránylag rövid terjedelmű (35 lap), s a mordvin nyelvek fonológiai jellegű leírása. A Morfológia c. rész a következő fejezetekből áll: Szóképzés, Beszédrészek (Főnév, Melléknév, Számnév, Névmás, Ige, Igenév, Gerundium, Határozószó, Névtó, Kötőszó, Módosítószó, Indulatszó).

JAKUBINSKAJA-LEMBERG, É. A.: Finno-ugorskaja leksika v russkich professional'nyh dialektach: Finno-ugorskaja filologija (UZLGU 314) 56—59 l.

E. R. Romanov 1901-ben megjelent egyik munkájában egy rövid szójegyzéket adott közre, mellyel a hajdani penzai kormányzásban dolgozó gyapjúverő munkások szakmai nyelvének szókincsét akarta jellemezni. Ebből a szójegyzékből a cikk szerzője 41 szót erzámordvin eredetűnek vél, s ezek feltehetőleg a volt penzai kormányzásban dolgozó mordvin munkások közvetítésével kerültek a gyapjúverők szakszókincsébe.

JAKUBINSKAJA-LEMBERG, É. A.: K voprosu o vyraženii prjamogo dopolnenija v erzja-mordovskom jazyke: Finno-ugorskaja filologija (UZLGU 314) 75—84 l.

A mordvinban a tárgyat ki lehet fejezni nominativussal, genitivussal, ablativussal és olykor inessivussal. Lewyhez kapcsolódva azt vizsgálja, hogy milyen szabályszerűség fedezhető fel az inessivus-ragos tárgy alkalmazásában. Az inessivus mindig determinált formában jelentkezik, s mellette a mondat állítmánya alanyi ragozású, vagyis befejezetlen aspektusú. Véleménye szerint tehát a folyamatos cselekvést kifejező igék mellett a határozott tárgy kifejezésére használnak inessivusos alakot.

MATJUŠKIN, P. G.: K voprosu ob upotreblenii form objektnogo sprjaženija v mordovskich jazykach: Mordovskij Gosudarstvennyj Universitet. Učenyje Zapiski 20 (Saransk 1962) 54—93 l.

SOVIJÄRVI, ANTTI: Der mokschamordwinische α -Vokal im Lichte der Sonagramme: MSFOu 125: 553—566 l.

GALKIN, IVAN: Märkmeid locatiivi sufiksist mari keeles: ESA 8: 221—223 l.

GALKIN, I. S.: K voprosu o vonzniknovenii dvuch typov sprjaženija v marijskom jazyke: Voprosy finno-ug. jazykoz. 165—177 l.

ITKONEN, ERKKI: Beobachtungen über die Entwicklung des tscheremissischen Konjugationssystems. Helsinki 1962. Kny. < MSFOu 125: 85—125. [Commentationes Instituti Fennougrici „Suomen Suku” 22.].

Ravila hasonló kutatásaihoz kapcsolódva a kétfajta cseremisiz igeragozás (*am-* és *em-* conjugatio) keletkezésének okát szintén az ige véghangzójának eltéréseben keresi. A kétféle igeragozás kialakulását részletesen nyomon követi, figyelemmel kísérve az ige tövében bekövetkező változásokat, melyek részben különböző képzők hatásával, részben a hangsúlyozási viszonyok alakulásával is összefüggésben állanak.

KODÁLY, ZOLTÁN: Ör hegyi mari népdal énekhangra zongorakísérettel. — Fünf Berg-tscheremissische Volkslieder für Gesang und Klavier. Magyar szöveg: Képes Géza. Deutscher Text: Imre Ormay. Budapest 1961, Editio Musica. — 12 l.

Az öt cseremisiz népdalt Vikár László gyűjtötte, a dalok cseremisiz szövegét Bereczki Gábor jegyezte le. A művet Budapesten mutatták be az 1960. év Nemzetközi Finnugor Kongresszus tiszteletére rendezett hangversenyen.

KOKLA, PAUL: Possessiv- ja Habeo-konstruktioinid mari keeles: ESA 8: 197—212 l.

KOVEDJAEVA, E. I.: Marijskij jazyk. Voprosy finno-ug. jazykoz. 317—328 l.

Néhány rövid keleti cseremisiz dalt és találós kérdést közöl fonetikus átírásban.

SEBEOK, THOMAS A.—ZEPS, VALDIS J.: Concordance and Thesaurus of Cheremis Poetic Language. 'S-Gravenhage 1961, Mouton — 260 l. [Janua Linguarum. Series maior 8.].

A finnugor nyelvészet területén ez az első elektronikus számológéppel készített szójegyzék, mely a cseremisiz költői nyelv szókészletét több szempontból is bemutatja. Az IBM 650 elektronikus anyagfeldolgozó berendezéssel készített szójegyzék a gyakoriságot is feltünteti. Csatlakozik hozzá egy szófajmegoszlást nyelvjárásonként bemutató jegyzék, egy a tergo index, egy felsorolás az elsősztagi magánhangzók szerint, a népköltészeti alkotások első szavainak jegyzéke, egy jelentéscsoportok szerinti rendszerezés és egy angol szótutató.

SEBEOK, THOMAS A.: Sources for a Mari Chrestomathy: UAJb 34: 26—40 l.

SEBEOK, THOMAS A.—INGEMANN, FRANCIS J.: An Eastern Cheremis Manual: Phonology, Grammar, Texts and Glossary. Bloomington 1961, 109 l. (Studies in Cheremis 9).

SEBEOK, THOMAS A.: The Texture of a Cheremis Incantation: MSFOu 125: 523—527 l.

SOVREMENNYJ MARIJSKIJ JAZYK. Sintaksis sloznogo predloženija. Redkollegija: I. S. Gal-kin, N. I. Isambaev, G. S. Patrušev, N. T. Pengitov. Joškar-Ola 1961, Marijskoje Knižnoje Izd. — 152 l.

A Mari Nyelvi, Irodalmi és Történeti Tudományos Kutatóintézet „Mai mari nyelv” (Sovremennyj marijskij jazyk) című kollektív tervmunkájának egyik fejezete ez a könyvecske, mely a mai mari nyelv összetett mondatainak korszerű leírása. A mű legnagyobb része V. T. Timofeeva munkája, az egyik fejezetnek pedig N. I. Isambaev az írója.

6. Permi nyelvek

SEREBRENNIKOV, B. A.: Iz istorii padežnoj sistemy permskich jazykov: Voprosy finno-ug. jazykoz. 9—32 l.

A szerző a permi nyelvek acc.-nak eredetén kívül főleg azt vizsgálja, hogy a permi nyelvek esetrendszerének kialakulásában mely régi esetragoknak volt szerepe (*-l* superess., *-n*, *-an*, *-t*, *-i* loc., *-en* prolat., *j*, *-š*, *-a*, *-ń*, *-y* *-e* lat.).

SEREBRENNIKOV, B. A.: Über die Herkunft der Akkusativendung *-s* und *-es* im Syrjäni-schen und *-ze*, *-ez* im Wortjakischen: MSFOu 125: 549—552 l.

Az eredeti *-m* acc. lekopása után *-e* volt az accusativus rag, de nem biztos, hogy ez azonos a tőmagánhangzóval. A *-e* accusativus a 3. sz. birt. szem. rag és az *-e* acc. rag kapcsolatából keletkezett. Az *-es* acc. rag *-s* elemét azonban nem birt. szem. ragnak tartja, hanem nyomósító elemnek.

AKIMOVA, M. C.: Kraniologičeskij očerk udmurtov: Voprosy Antropologii 10 (1962): 110—115 l.

GRAMMATIKA SOVREMENNOGO UDMURTSKOGO JAZYKA. Fonetika i morfologija. Red. kolle-gija: P. N. Perevoščikov, V. M. Vachrušev, V. I. Alatyrev, A. A. Pozdeeva, I. V. Tarakanov. Iževsk 1962, Udmurtskoe Knižnoe Izd. — 376 l.

A votják nyelv első igen részletes, normatív leíró nyelvtana. Az Udmurt Tudományos Intézetben készült 15 főnyi munkaközösség részvételével. Az aránylag rövid hangtan mellett (3—58) a könyv zömét a morfológia alkotja.

LEVIN, ISIDOR: Die Volkserzählungen der Wotjaken (Udmurten): Fabula 5 (1962): 101—155 l.

A wotják mesetípusok áttekintésén kívül gazdag bibliográfiát is közöl.

TEPLJASINA, T. I.: Udmurtskij jazyk: Voprosy finno-ug. jazykoz. 282—304 l.

A glazovi, beszerman, a szlobodszki, a tilovajszki és a sosninszki nyelvjárásból közöl rövid szövegmutatványokat.

BATALOVA, R. M.: On'kovskij dialekt komi-permjackogo jazyka. Kudymkar 1962. — 18 l.

BOTEVA, E. V.: Suffiksy subektivnoj ocenki suščestvitel'nych sovremennogo komi-permjackogo jazyka: Voprosy finno-ug. jazykoz. 229—235 l.

Három permják kicsinyítő-becéző képző (-žuk, -ok, -inöj) használatát tárgyalja.

DOMOKOS PÁL PÉTER, IFJ.: Lytkin Vaszilij — Petőfi komi (zürjén) fordítója. Budapest, 1962. Kny. < Irodalomtörténet 1962: 325—9.

GERHARDT, DIETRICH: Syrjänisches aus dem 18. Jahrhundert: UAJb 34: 211—213 l.

Egy 1710—1720 körül keletkezett orosz—zürjén keverékszöveg ismertetése.

KOMI-PERMJACKIJ JAZYK. Pod red. V. I. Lytkina. Kudymkar 1962, Komi-permjackoe Knižnoe Izd. — 340 l.

A komi-permják nyelv eddigi legrészletesebb, történeti kitekintésű leíró nyelvtana. Lytkin professzor vezetésével szerzői kollektíva készítette, melynek tagjai: E. V. Boteva, A. S. Gantman, E. S. Guljaev, G. A. Nečaev és B. A. Serebrennikov. A könyv beosztása: Bevezetés. A komi-permják nyelv helye más nyelvek között (5—56). Fonetika (57—109). Szótan és frazeológia. Lexikográfia (110—151). Morfológia (152—333).

KRIVOŠČKOVA-GANTMAN, A. S.: O perehode l v v i čeredovanii v s nulem zvuka v in'venskom dialekte komi-permjackogo jazyka: Voprosy finno-ug. jazykoz. 212—228 l.

A permják nyelv inyvai nyelvjárássában az eredeti l hang v-vé változott. Emellett azonban a v bizonyos helyzetekben elenyészhet, s ez e nyelvjárás nyelvtani szerkezetében is bizonyos változásokat okozott (pl. a *vyvyn* névutó intervokális -v- eleme e nyelvjárásban kiesett, s a *vyn* alakúvá rövidült névutó raggá agglutinálódott). A közlemény végén cirill betűs inyvai permják szövegeket közöl.

LYTKIN, VASILIJ: Über die Geschichte der syrjänischen Literatur: UAJb 34: 214—222 l.

LYTKIN, V. I.: Etymologien aus den permischen Sprachen: MSFOu 125: 329—332 l.

Egy iráni és két török jövevényszót mutat ki a jazvai zürjénből, a komi-zürjénből pedig 4 balti finn jövevényszót mutat ki (ezzel a balti finn jövevényszavak száma a zürjénben kb. 40-re tehető).

RÉDEI (RADANOVICS) KÁROLY: Jurák-szamojéd jövevényszók a zürjén nyelvben: NyK 64: 71—95 l.

RÉDEI (RADANOVICS), KÁROLY: Die Postpositionen im Syrjänischen unter Berücksichtigung des Wotjakischen. Budapest 1962, Akadémiai Kiadó. — 224 l.

Nagy anyaggyűjtés alapján részletesen tárgyalja a permi névutók eredetét és mondat-tani szerepüket.

SIDOROV, A. S.: Novye pamjatniki drevnekomi pis'mennosti. (S kommentarijami, podstročnymi primečanijami i zaključeniem V. I. Lytkina): Voprosy finno-ug. jazykoz. 178—211 l.

Lytkin az 1953-ban elhunyt zürjén nyelvtudós, A. Sz. Szidorovnak az ópermi nyelvemlékekről írt posztumusz munkáját adja közre.

VÁSZOLYI ERIK: Az ópermi l fonéma utódjai az Inyvamenti permják nyelvterületen: NyK 64: 353—363 l.

7. Ugor nyelvek

DIENES ISTVÁN: Nemzetiségjegy (tamga) a békési honfoglaláskori íjcsonton: Folia Archaeologica 14 (1962): 95—110 l.

KÁLMÁN BÉLA: Finnugor szófejtések: NyK 64: 347—351 l.

A magyar *folvik* szó eddig ismert osztják megfelelőit vogul, zürjén és wotják adatokkal egészíti ki.

A vogul *tuwap* 'vihar' szót zürjén jövevényszónak magyarázza, a *mašum* 'szomorú, bús' szóhoz pedig osztják megfelelőket kapcsol.

LIIMOLA, MATTI: Etymologisches aus den ugrischen Sprachen: MSFOu 125: 289—316 l.

A vog. *xäsnä* 'az íj belső rugója' szót az osztj. *xäñi* 'äußere Birkenholzlage am Bogen' szóval egyeztetni (~ zürj. *käš'ä*, fi. *kaski*). — A vog. *šurpā* 'stangig' osztják eredetű. Elválasztandó tőle a vog. *šur* 'Stange', amely zürjén eredetű. — A vog. *pos mer* kifejezést úgy

magyarázza, hogy első tagja a 'ganz, gesund' jelentésű szó, második tagja az orosz *МР* átvétele. A kifejezés jelentése 'die ganze Gemeinde'. — A m. R. *elü, elü, el* 'pars ulterior' szót nem az *elő* 'pars antica' *el-* tövével és fgr. megfelelőivel (pl. fi. *esi*) kapcsolja össze, hanem a következő obi ugor szavakkal: vog. *älēm* 'túlso (oldal)', AK *ä'olβä* 'hinüber', *ä.lmān* 'hinter'; osztj. K *ätām*, J *älem* 'andere (Seite)'. E szavak töve: vog., osztj. **äl*. — A vog. AK *βärmēl* 'Johannisbeere' nem a m. *vér* és *meggy* szavak ősi megfelelője, hanem átvétel az osztjából. — A 'Tür' alapjelentésű vog. *üt-*, mely ma ragos alakokba merevült határozószóként él, szóba jöhet mint a fi. *üksi* megfelelője. — A bizonytalan magyarázatú vog. *käumeñ* szó az AK *käβ* 'Stein' melléknévi származéka. — A vog. É *rap* 'Bündel' nem jövevényt. Egyeztethető a zürj. *nop* 'Bürde' szóval s a votj. *nypp*-vel. — A vog. AL *ül* 'sumpfige Stelle...' megfelelője lehet a zürj. *ol'* szónak.

MATVEJEV, A. K.: Az ugor népek ősi letelepülési helyei: NyK 64: 289—297 l.

Földrajzi nevek vizsgálata alapján a szerző a dél-uráli és az észak-kazahsztáni területekre helyezi az ugor őshazát.

MIKOLA TIBOR: Még egyszer a -ság ~ -ség képzőről: NyK 64: 299—308 l.

A -ság ~ -ség képzőt osztják, finn és lapp szavakkal veti egybe.

MIKOLA TIBOR: Egy magyar szócsalád eredetéhez: NNYt 5—6: 41—47 l.

A magyar *reg* szó családját vogul, osztják, zürjén, votják és jurák szavakkal egyezteti.

PAIS DEZSŐ: Szer. Egy szószervezet szétágazásai a magyarban és más finnugor nyelvekben. Budapest 1962, Akadémiai Kiadó. — 92 l. (Nyelvtudományi Értekezések 30).

E „szószervezet”-nek vannak magashangú és mélyhangú félpárjai a magyarban és a finnugor nyelvekben egyaránt. Az előbbieket közé tartozik a *szer* ~ *ser* és származékaik (*szerek, szerkeszt, serken, serke* stb.), a mélyhangú ágazatba pedig a *sor, sarok, szoros, szorgos* stb. szavak. Az uráli eredetű *szer* indoeurópai kapcsolatokat is mutat: egy olyan szócsaláddal kapcsolja össze a szerző, melynek az indoeurópai nyelvekben is van magas- és mélyhangú változata (pl. lat. *sero, series* ~ *sors*).

PAIS, DEZSŐ: Szer: ALH 12: 1—18 l.

A fenti mű rövidített változata.

RÉDEI (RADANOVICS) KÁROLY: A tárgyias igeragozás kialakulása: MNy 58: 421—435 l.

STEINITZ, WOLFGANG: Etymologische Beiträge (II.): ALH 12: 247—254 l.

A zürjénből származtatja a következő szavakat: osztják Irt. *porām-* 'fertig werden', osztják O. *jānet* 'Schamgefühl', vogul É. *paša*, osztják V. *pär'a* 'sei gegrüsst', osztják Hunf. *lat'ala-* 'számolni, berechnen'. Az osztják *pojäke*, vogul Szil. É. *pojke* 'Gebet' szónál is permi eredetre gondol, de a megfelelő szót nem tudja kimutatni.

VASIL'EV, V. I.: Problema proizhozhenija orudij zapornogo rybolovstva obskich-ugrov: Sibirskij Etnografičeskij Sbornik 4. Moskva 1962, Izd. A. N. 137—152 l. [TIE 78.].

Az obi-ugor rekesztő halászat eszközeinek eredetét kutatja elsősorban az elnevezések etimológiájának vizsgálatával. Egyes halászati eszközöket a finnugor korból származtat, másokat későbbi eredetűnek talál. Cikke végén az uráli-dravida kapcsolatok mellett s a finnugorságnak az Aral-tó mellőli származtatása mellett foglal állást.

BÁRCZI, GÉZA: A finnugor zárhangok ősmagyar kori történetéhez: MNy 58: 1—10 l.

BÁRCZI, GÉZA: Zur Geschichte der finnisch-ugrischen Verschlusslaute in urungarischer Zeit: MSFOu 125: 11—26 l.

A MNy 58 (1962): 1—10 lapjain megjelent cikk német nyelvű fordítása.

HETZRON, ROBERT: L' accent en hongrois: BSLP 57: 192—205 l.

KÁLMÁN, BÉLA: Roshad: MNy 58: 82—84 l.

Roshad szavunkat zürjén és votják szavakkal egyezteti.

LOTZ, JOHN: Semantic Analysis of the Tenses in Hungarian: Lingua 11 (1962): 256—262 l.

LOTZ, JOHN: The Place of the Implicative (-LAK) Form in the Conjugational Pattern of Hungarian: MSFOu 125: 317—327 l.

Elveti a tárgyias, ill. tárgyatlan (alanyi) igeragozás elnevezést, s a *vársz-várod* típusú igealakok elemzéséből arra következtet, hogy a köztük levő ellentétet determinált, ill. nem determinált elnevezéssel lehet jellemezni. A -lak ragos igealak, melyet újabb nyelvtanaink tárgyias igealaknak fognak föl, Lotz szerint nem tartozik a determinált alakok közé, hanem a nem determinált területen belül külön oppozíciót alkot (implicative — nem determinált).

nonimplicative). Hivatkozik 17. századi nyelvtanaink egyikére-másikára is, melyet a *látalak* alakot nem a tárgyas igeragozásban említi.

SZŐKE, BÉLA: A honfoglaló és a kora Árpád-kori magyarság régészeti emlékei Budapest 1962, Akadémiai Kiadó. — 118 l., 15 műmelléklet. [Régészeti Tanulmányok I.].

KÁLMÁN, BÉLA: Über die Rolle der Füllworte und Füllsilben in den wogulischen Liedern: MSFOu 125: 177—193 l.

Saját gyűjtésű vogul énekek és dallamok alapján kimutatja, hogy a vogulban is nagy szerepe van a töltőhangoknak és -szótagoknak, melyek a verssort a dallamsor metrumával összhangba hozzák. E töltőelemek lehetnek jelentés nélküli hangok, hangcsoportok, névszó- és igeképzők, névmások, szóismétlések.

ROMBANDEEVA, E. I.: Kauzativnye glagoly v aktivnyh i passivnyh sintaksičeskich konstrukcijach mansijskogo jazyka: Voprosy finno-ug. jazykoz. 236—256 l.

STEINITZ, WOLFGANG: Russische Etymologien: Acta Universitatis Carolinae Philologica Slavica Pragensia IV (1962): 443—7 l.

GANSCHOW, GERHARD: Zur Frage des reduzierten Auslautsvokals im Ostjakischen: UAJb 34: 4—7 l.

LEWY, ERNST: Zur Betonung des Ostjakischen: MSFOu 125: 285—287 l.

Steinitz szövegein illusztrálja Paasonen tételét, hogy az osztjákban a szavaknak nincsen állandó hangsúlyuk, ez mondatbeli helyzetüktől függ.

RUSSKAJA, JU. N.: O nekotoryh osobennostjach padežnoj sistemy priural'skogo govora chantyjskogo jazyka: Voprosy finno-ug. jazykoz. 257—264 l.

Az osztják obdorszki (alsó-obi) nyelvjárásának al-nyelvjárásai közé sorolja (a suriskarival együtt) az urálvidéki is. Az urálvidéki nyelvjárásban 4 esetalak különböztethető meg: nominativus, lativus (-na), loc.-instrument. (-na, -n) és translat. (-i). Ezek használatukról is vizsgálja.

SAUER, GERT: Die Nominalbildung im Ostjakischen. Autoreferat über eine Dissertation: Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universität zu Berlin. Gesellschafts- und sprachwissenschaftliche Reihe 11 (1962): 893—5 l.

VÉRTES, EDIT: Beiträge zur Kenntnis der ostjakischen Pronominaladverbien I—II.: ALH 12: 167—186, 255—271 l.

VÉRTES, EDIT: Die Namen der Monate bei den Surgut-Ostjaken: FUF 34: 144—147 l.

VÉRTES, EDIT: Beiträge zur Methodik der ostjakischen Personennamenforschung: Studia Onomastica Monacensia IV (VI. Internationaler Kongress für Namenforschung 1958, Bd. III. — München 1961): 762—8 l.

8. Szamojéd nyelvek

CHOMIČ, L. V.: Olen'i narty i uprjaž' u nencev: SMAE 20 (1961): 40—53 l.

Az utazó és a teherszán típusait írja le, és áttekintést ad a befogás módszereiről és kellékeiről.

DOLGICH, B. O.: Bytovye rasskazy encev. Moskva 1962, Izd. Akad. Nauk — 244 l. (TIE 75).

Egyetlen közlőnek az elbeszéléseit tartalmazza. Ezeknek egy része önéletrajzi, más része az enyec néphagyomány körébe tartozó elbeszélés (enyec *djore*). A közlő a szöveget oroszul diktálta, de azért helyyel-közzel akad a szövegben néhány enyec nyelvi adat is. Hasznos a kötet végén található 3 index, melyek közül különösen a nemzetségek, volosztok és családok neveit feltüntető ad sok újat.

DOLGICH, B. O.: Rodovaja ekzogamija u nganasan ncev: Sibirskij etnografičeskij Sbornik 4. Moskva 1962, Izd. A. N. 197—225 l. [TIE 78.].

Pontos és részletes adatokat közöl a nganaszának és enyeczek törzsi és nemzetségi tagolódásáról, a nemzetségnevekről, lélekszámukról, a duális rendszer nyomairól, házassági szokásokról és azok alakulásáról az újabb időkben.

DUL'SON, A. P.: Obščee nazvanie reki u ketojazyčnyh narodov. Vladivostok 1962, Kny < Dal'nevostočnyj Gos. Univ. Učënye Zapiski V: 3—9. l.

A ses ket folyónév tárgyalása során több olyan folyó nevét is tárgyalja, amely szelkup nyelvtérületen található.

DUL'SON, A. P.: Drevnie peredviženija ketov po dannym toponimiki: Izvestija Vsesojuznogo Geografičeskogo Obščestva 94 (1962): 474—482 l.

Szibéria két eredetű toponimikáját, elsősorban vízneveit vizsgálja. A vizsgált terület a szelkupok lakóhelyére is kiterjed, s szelkup vonatkozásai miatt a szamojéd nyelvek kutatóinak az érdeklődésére is számot tarthat.

FAJNBERG, L. A.: Terminologija rodstva nganasan kak istoričeskij istočnik: Sibirskij Etnografičeskij Sbornik 4. Moskva 1962, Izd. A. N. 226—237 l. [TIE 78.].

Nganaszan rokonsági elnevezésekből kiindulva rajzolja meg a nemzeti társadalom képét, s összehasonlítja a szomszédos népekével.

HAJDÚ, P.: Etymologische Bemerkungen: MSFOu 125: 53—57 l.

A nyenyec *riamu* szót törli a m. nyelv megfelelői közül: a nyenyec szó önálló keletkezésű, s szó szerinti jelentése száj-belső. — A ngan. *túrku*, eny. *tud'io* szavakat a m. *tó* rokonságába sorolja. — A nyeny. *šijet* 'Wasserinsekt' szót egyezteteti a szelk. *šū*-vel, mely a m. *kigyó* megfelelője. — A nyeny. *hurkū* 'Strick' belső fejlemény, s nem rokonítható a m. *búr*, *hurka* szavakkal. — A nyeny. *wānkā* 'aushöhlen' talán nem a m. *vágni* családjába tartozik, hanem a nyeny. *wānk* 'Höhle' szóval függ össze.

HAJDÚ, PÉTER: Die Frage des Stufenwechsels in den samojedischen Sprachen: UAjb 34: 41—54 l.

IVANOV, S. V.: Kul'turno-istoričeskie svjazy éncev i nganasan po dannym ich ornamenta: KSIE 37 (1962): 57—66 l.

Az enyec és nganaszán díszítő motívumok szibériai kapcsolatain túl e kapcsolatok jelentőségét etnogenetikai szempontból is értékeli.

LEHTISALO, T.: Über ein samojedisches Wort für 'Mehl': MSFOu 125: 281—283 l.

A 'liszt' jelentésű északi szamojéd szót (nyeny., ngan. *jā*) nem tartja iráni eredetűnek. A szó a hasonló hangalakú 'Erde, Sand' szóval lehet azonos. Az eny. *jaasa*, régi *jaodšcha*, ngan. *djangamsu*, szintén 'liszt' jelentésű szó az előbb említett *jā* és a 'Speise' jelentésű eny. *odšcha*, ill. ngan. *ngamsu* összetétele.

PAULSON, IVAR: Weltbild und Natur in der Religion der nordsibirischen Völker: UAjb 34: 113—124 l.

PELICH, G. I.: Kol'cevaja svjaz' u selkupov Narymskogo Kraja: Sibirskij Etnografičeskij Sbornik 4. Moskva 1962, Izd. A. N. 176—196 l. [TIE 78.].

A szerző helyszíni vizsgálatok és történeti kutatások alapján megállapítja, hogy a narymi szelkupok társadalmi szervezete nem kizárólag a nemzetség, frátria és törzs ismert egységeire épül, hanem a társadalom szerkezetét a nemzetségek bonyolultabb kapcsolatai is jellemzik. Az ún. „körforgásos” kapcsolat lényege a következő: valamennyi szelkup törzs három exogám csoportra oszlik. Az A csoportból származó férfi kizárólag B csoportból származó nővel köthet házasságot, a B csoport férfitagjai viszont a C csoportból házasodnak, s a kör bezárásaképpen a C csoport férfiai A csoportból származó asszonyokat vesznek el. A tanulmány nem kizárólag a társadalmi szerkezet belső problémáit világítja meg, hanem sok nyelvi adatot is tartalmaz.

PROKOF'EVA, E. D.: Predstavlenija sel'kupskich šamanov o mire: SMAE 20 (1961): 54—74 l.

A szelkup sámánoknak a világról, a világot benépesítő szellemekről alkotott nézetét, ismereteit tárgyalja a szerző öt olyan akvarell alapján, melyet szelkup sámánok a 20-as évek végén készítettek a Prokofjev házaspár részére.

N. SEBESTYÉN IRÉN: Két jurák-szamojéd visszaható névmás: NyK 64: 341—346 l.

A jurák-szamojéd *maŋk-* visszaható névmást szelkup, cseremisz, zürjén, votják és magyar (*maga*) szavakkal egyezteteti. A *pudar*, *puda* névmás osztják megfelelőit újabb adatokkal egészíti ki és hangtanilag is elemzi.

N.-SEBESTYÉN, IRENE: Zum Problem des samojedischen und des uralischen Genitivs: MSFOu 125: 529—548 l.

Ismét kifejti azt a nézetét, hogy genitivus rag sem az uráli alapnyelvben nem volt, sem a mai szamojéd nyelvekben nincsen. Az az elem, amit mások genitivus ragnak vélnek a szamojédban, az szerinte vagy dativus, vagy locativus, vagy siklóhang, vagy képző.

STEINITZ, WOLFGANG: Samojedisch—Obugrisches: MSFOu 125: 567—575 l.

A nyenyec *jāl* 'fett' nem uráli eredetű, hanem osztják jövevényszó. — A dohány neve a nyenyecben osztják eredetű (nyenyec *šār*). Az átadó nyelvi forma, valamint a neki megfelelő vogul szó orosz eredetű, ez pedig a mongolból származik.

STRAKAČ, JU. B.: Tradicii trudovogo vospitanija u narodov Tajmyra v naše vremena: ES 1962/3: 35—48.

A Tajmyr-fsz. népei (nganaszánok, dolgánok stb.) gyermekeiket mindig munkára nevelték. Ezt a törekvést az ottani iskolák is szervezetteren támogatják. Az eredmény: megfelelő iskolázottságú halászok, vadászok, réntenyésztő-szakemberek.

TEREŠČENKO, N. M.: O vyražennii possessivnyh otnoženij v samodijskich jazykach: Voprosy finno-ug. jazykoz. 81—93 l.

N. Sebestyén Irénnel szemben megállapítja, hogy a szamojédban a jelöletlen birtokos szerkezettől határozottan megkülönböztethetők a genitivus raggal jelölt birtokos szerkezetek.

VASČENKO, P. T.—DOLGICH, B. O.: Predanija o totemičeskich nazvanijach rodov u nganasan: SÉ 1963, 3: 178—182 l.

Három nganaszán totemisztikus mesét közöl oroszul a „Sas” és a „Varjú” nevű nemzetségek eredetéről.

VASIL'EV, V. I.: Sistema olenevodstva lesnyh éncev i eë proišoždenie: KSIÉ 37 (1962): 67—75 l.

Az erdei enyec réntartás a legrégibb típusú szamojéd tajgai réntartás folytatója.

ZOLOTAREVA, I. M.: Antropologičeskoe issledovanie nganasan: SÉ 1962, 6: 131—136 l.

Embertani vizsgálódásai során a szerző arra az eredményre jut, hogy a nganaszánok embertanilag lényegesen különböznek minden körülöttük lakó néptől, a rokonnépektől is. A nganaszánok valószínűleg Szibéria legrégibb arktikus népének a maradványait képezik.